

До питання нових освітніх систем для навчання обдарованих дітей

У статті розглянуто питання індивідуалізації навчання обдарованих (альтодональних) дітей, здійснено аналіз освітніх систем для їх навчання. Наведено результати опитування щодо ставлення респондентів до освіти дітей поза школою.

Ключові слова: обдаровані (альтодональні) діти, методи навчання, індивідуальний підхід, домашня освіта, дистанційна освіта, екстернат, unschooling (розшколювання).

В статье рассмотрен вопрос индивидуализации обучения одаренных (альтодональных) детей, осуществлен анализ систем образования для их обучения. Приведены результаты опроса об отношении респондентов к образованию детей вне школы.

Ключевые слова: одаренные (альтодональные) дети, методы обучения, индивидуальный подход, домашнее образование, дистанционное образование, экстернат, unschooling (вне школы).

У нашому дослідженні ми вивчаємо психологічні особливості розвитку обдарованості, а також навчання і виховання обдарованої (альтодональної) особистості в сім'ї. Ми намагаємося з'ясувати, яка із систем освіти, методів навчання є найприйнятнішою для альтодональної особистості. Одним із припущень є таке, що для альтодональної особистості найкращим вирішенням питання освіти є індивідуалізованість підходу до кожного окремого випадку. І для кожної такої дитини необхідно добирати методи навчання, спираючись на її потреби, психологічні та фізіологічні характеристики. Як справедливо зазначає С.Д. Максименко: "Забезпечення успішності розвитку обдарованої особистості залежить від формування особистості та створення необхідних умов для її становлення" [2]. Так, адекватний вибір системи навчання і є створенням необхідних умов для повноцінного розвитку обдарованої особистості.

У 1988 році О. М. Матюшкін писав, що сучасне <...> навчання орієнтоване на середнього учня, <...> на середнього студента і середнього спеціаліста" [3]. Далі вчений, розглядаючи як держава піклується про навчання різних категорій дітей, що потребують індивідуального підходу, пише: "Держава витрачає значні кошти на дослідження, корекційне навчання і учнів, які є розумово

відсталими, чи на тих, що мають деякі труднощі в навчанні, але нема жодної програми по дослідженню, навчанню і вихованню обдарованих і талановитих дітей та учнів, які наділені найбільш високими творчими можливостями” [3]. Треба підкреслити, що це судження було справедливим у час, коли проводилась VII Міжнародна конференція, яка відбулася у Солт-Лейк Сіті в серпні 1987 р. Але і в наші дні ми не можемо сказати, що ситуація кардинально змінилася. Звичайно, зроблено багато, але недостатньо для того, щоб можна було сказати – питання навчання обдарованих дітей вирішено. Ще не створено (і невідомо чи буде створено взагалі) ідеальної моделі навчання обдарованих дітей.

Говорячи про необхідність виявлення обдарованих дітей і подальшої розробки систем навчання для них, О. М. Матюшкін далі пише: “Науковий сенс роботи з виявлення обдарованих і талановитих складається в тому, що вона дає можливість розкрити на самій великій вибірці природу і психологічний механізм творчості, забезпечити можливості використання законів творчості для удосконалення змісту і методів навчання всіх дітей і учнів загалом. Навчання і розвиток обдарованих й талановитих дітей складає ідеальну модель творчого розвитку людини. Розвиток наукових досліджень дозволить ставити й більш успішно вирішувати проблему розвитку обдарованих і талановитих дітей та учнів не методом стихійного відбору, а на основі сучасних знань про природу обдарованості, розробки психологічних засобів стимулювання і допомоги обдарованим й талановитим дітям” [3].

Зараз у світі загалом і в Україні зокрема простежується зростання уваги до індивідуальної освіти дітей. Ще двадцять років тому О. М. Матюшкін, абсолютно розуміючи проблему освіти обдарованих дітей, наголошував: “Універсалізація програм – та слабка ланка, де починає створюватися феномен, який в психології називають “дискримінацією обдарованої дитини” [3].

Нещодавно науковці світового рівня визначили головні технічні задачі людства в ХХІ ст. Згідно з планом, однією з найголовніших задач, які необхідно вирішити, є така: “Спираючись на передові методики і застосовуючи різну інтенсивність занять з урахуванням інтересів учнів, навчання необхідно зробити індивідуалізованим” [4].

На сьогоднішній день існує чимало різних систем навчання, до них можна віднести: домашню освіту; екстернат; дистанційну освіту, а також нову систему освіти, яку зараз застосовують у США та Канаді, так звана *Unschooling*, яку ми перекладаємо як “розшколювання”.

Коротко опишемо змістовну частину кожної з вищенаведених систем освіти.

Екстернат

При навчанні екстерном дитина не відвідує школу кожний день, а лише отримує завдання, консультується з викладачами і здає контрольні роботи, заліки, а у випускних класах (9 і 11) – державні випускні іспити [1].

Наведемо ще декілька принципів процесу навчання екстерном:

- класно-урочна система замінена консультаційно-ате-стаційною;
- строки навчання скорочені або подовжені;
- у програму навчання включені базові загальноосвітні навчальні предмети;
- в процесі навчання учні працюють з текстами підручників, посібників та додаткової літератури, спираючись на індивідуальний план, методичні вказівки.

Домашня освіта

Навчання вдома, або Homeschool (також зване як домашня освіта або домашнє навчання), це навчання дітей у сім'ї, як правило, батьками, але іноді і викладачами, але не в офіційній обстановці загальноосвітньої або приватної школи. Хоча до введення законів про обов'язкове відвідання школи, переважно освіта набувалася в сім'ї або громаді [7].

Батьки, обираючи домашню освіту, повинні навести причини та мотиви такого вибору, а саме: віддаленість проживання від школи, тимчасове проживання за кордоном, обраний стиль виховання в сім'ї, надання кращого рівня освіти (за результатами тестування), неможливість дитини навчатися в шкільному середовищі (за станом здоров'я, пришвидшений або сповільнений ритм набуття освіти і т. д.). Але домашня освіта може бути обрана за умови, якщо батьки дитини можуть забезпечити достатній рівень освіти.

Якщо розглянути досвід домашнього навчання у світі, то відкривається така картина: домашня освіта набирає популярності у США, Канаді, Франції, Росії, Україні. Але у Німеччині, наприклад, така форма навчання, як домашня освіта – заборонена законом. Загалом у світі налічується біля мільйона дітей (дані 2001р.), які отримують освіту в індивідуальному порядку, а ще у 1994 році таких дітей було лише 345 тисяч. Беручи свій початок у маленьких громадах 80-х, домашня освіта швидко здобула популярність у 90-х. Сьогодні її неможливо зупинити. За припущенням дослідників цієї теми, тільки в Онтаріо налічується

20 000 таких учнів. Легалізація домашніх шкіл у США розпочалася лише у 80-х роках завдяки консервативним християнам. Зараз домашнє навчання дозволене в усіх штатах. Така освіта не тільки набирає силу в Канаді, але й украй популярна в США та Європі. Сьогодні ця концепція завоювала визнання серед багатьох прошарків суспільства.

Дистанційна освіта

Дистанційна освіта (ДО) – тип навчання, який засновано на освітній взаємодії віддалених один від одного педагогів і учнів, що реалізується за допомогою телекомунікаційних технологій і ресурсів мережі Інтернет. Для дистанційного навчання характерні всі компоненти, які притаманні навчальному процесу системи освіти: смисл, цілі, зміст, організаційні форми, засоби навчання, система контролю і оцінки результатів [5]. Систему дистанційної освіти в нашій країні стали застосовувати досить жваво в період вимушеного карантину, що, ймовірно, дасть можливість не вчитися дітям у вихідні дні, а також на канікулах.

Unschooling (розшколювання)

Термін “unschooling” був придуманий у 1970-х рр. педагогом Джоном Холтом, що отримав широке визнання як “батько” unschooling [6]. У деяких дослідженнях “unschooling” вважається різновидом домашньої освіти, і хоча домашня освіта стала предметом широкого громадського обговорення, засоби масової інформації мало уваги приділяють unschooling зокрема. Популярності unschooling перешкоджають критики, схильні розглядати таку систему освіти як ту, що надто радикально відрізняється від традиційних методів і систем навчання. Вони вважають, що діти будуть позбавлені соціальних навичок, структури і мотивації своїх колег, особливо на ринку праці.

Unschooling відрізняється від звичайної шкільної освіти головним чином тим, що стандартні навчальні програми та звичайні методи відбору, а також інші особливості традиційного навчання йдуть врозріз із завданням забезпечення максимальної освіти кожної окремо взятої дитини.

Основною передумовою unschooling є те, що дітям притаманна вроджена властивість навчатися. З цього судження можна зробити висновок, що навчання дітей у системі освіти, де “один розмір підходить всім” неефективно використовує час дітей. Традиційні методи навчання вимагають, щоб кожна дитина отримувала знання за визначеною програмою, у визначені терміни, у визначений час, незалежно від індивідуальних потреб, інтересів, цілей, або знань, отриманих самостійно.

Вікові психологи, які підтримують *unschooling*, відзначають, що діти готові вчитися в різному віці. Подібно до того, як деякі діти починають ходити у віці від восьми до п'ятнадцяти місяців, розмовляти ще у більшому віковому діапазоні, і це є в межах норми, також діти готові читати, наприклад, у різному віці (від двох до семи років). Оскільки традиційна освіта вимагає, щоб всі діти починали читати, писати і рахувати в один і той же час, прихильники *unschooling* вважають, що деякі діти, які не вписуються у визначені вікові рамки, не можуть без шкоди для свого розвитку, навчатися за такою системою.

Система навчання *unschooling* є різновидом домашньої освіти, але з тією різницею, що дитина, яка навчається *unschooling*, самостійно керує власною освітою, обираючи структуру, напрямок, об'єм отримуваних знань, а також викладачів. Критерієм оцінювання знань є тест, який складається по закінченні курсу середньої освіти. На перший погляд, така система освіти може здатися несерйозною і невідповідальною, тому що попередні покоління, ми і наші діти звикли до тотального контролю за процесом навчання з боку викладачів, батьків та держави загалом, але за результати несе відповідальність лише сама людина.

Ми не вважаємо за доцільне (це навіть ніким не ставиться за мету) ввести альтернативні методи і системи навчання для загального застосування, але вони повинні бути і підтримуватися на державному рівні (набути офіційного статусу).

Яку б з систем освіти не хотіла обрати дитина, остаточне рішення приймають батьки. Від освіченості та інформованості батьків щодо видів і систем освіти залежить правильність і доцільність вибору, та й результат загалом.

Для того, щоб з'ясувати ставлення до освіти дітей поза школою, нами було розроблено опитувальник. Ми запропонували респондентам висловити свою думку щодо нищенаведених висловлювань (рис. 1).

Чи погоджуєтесь ви з таким твердженням?

Дитина може отримати освіту в сім'ї, не відвідуючи школу

погоджуюсь

погоджуюсь частково

не погоджуюсь

Освіта, яка може бути отримана в сім'ї, рівноцінна шкільній освіті

погоджуюсь

погоджуюсь частково

не погоджуюсь

Особисті дані

Стать

чол.

жін

Вік

до 20

20-30

30-40

40-50

старші 50

Освіта

середня

вища

педагогічна

Місце роботи

пов'язане з освітою

не пов'язане з освітою

інше

Дані про дітей

Кількість _____

Рисунок 1.

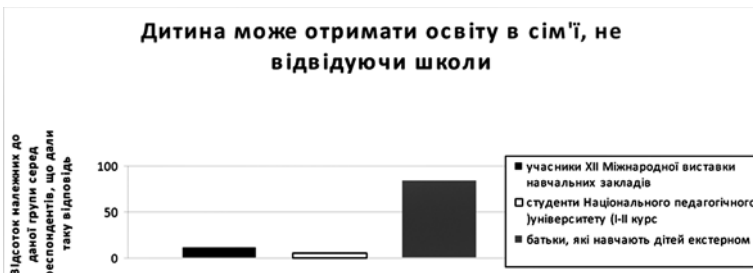
Дослідження проводилось у трьох різних аудиторіях.

1. Студенти Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова (1 і 2 курс).

2. Батьки, які навчають дітей екстерном.

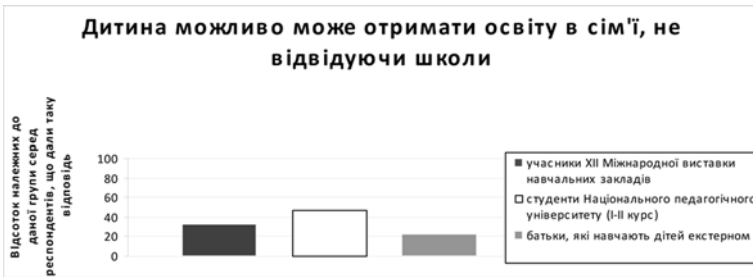
3. Учасники XII Міжнародної виставки навчальних закладів.

Починаючи наше дослідження, ми передбачали результат, з огляду на обрані аудиторії для дослідження, і вони підтвердилися експериментальним шляхом. Наведемо результати дослідження.

Таб. 1

За результатами, поданими у таб. 1, ми бачимо, що з твердженням “Дитина може отримати освіту в сім’ї, не відвідуючи школи” згодні 11 відсотків респондентів з групи “Учасники XII Міжнародної виставки навчальних закладів”; 5 відсотків з групи “Студенти Національного педагогічного університету” та 84 відсотки з групи “Батьки, які навчають дітей екстерном”.

Таб. 2

Таблиця 2 подає такі результати: з твердженням “Дитина, можливо, може отримати освіту в сім’ї, не відвідуючи школи” згодні 32 відсотки респондентів з групи “Учасники XII Міжнародної виставки навчальних закладів”; 47 відсотків з групи “Студенти Національного педагогічного університету” та 21 відсоток з групи “Батьки, які навчають дітей екстерном”.

Таб. 3

З таб. 3 ми робимо наступні висновки: з твердженням “Дитина не може отримати освіту в сім’ї, не відвідуючи школи” згодні 30 відсотків респондентів з групи “Учасники XII Міжнародної виставки навчальних закладів”; 70 відсотків з групи “Студенти Національного педагогічного університету” та 0 відсотків з групи “Батьки, які навчають дітей екстерном”.

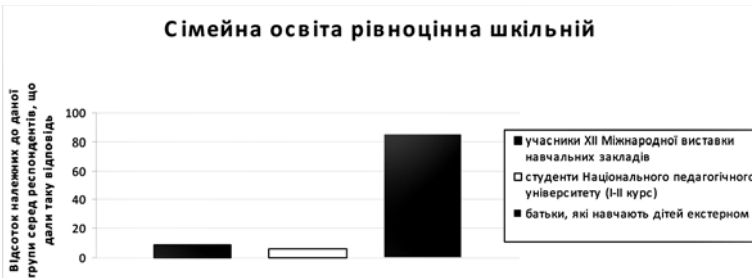
Таб. 4

Таблиця 4 свідчить, що з твердженням “Сімейна освіта не рівноцінна шкільній” згодні 21 відсоток респондентів з групи “Учасники XII Міжнародної виставки навчальних закладів”; 79 відсотків з групи “Студенти Національного педагогічного університету” та 0 відсотків з групи “Батьки, які навчають дітей екстерном”.

Таб. 5

Таблиця 5 показує: з твердженням “Сімейна освіта, можливо, рівноцінна шкільній” згодні 40 відсотків респондентів з групи “Учасники XII Міжнародної виставки навчальних закладів”; 31 відсоток з групи “Студенти Національного педагогічного університету” та 29 відсотків з групи “Батьки, які навчають дітей екстерном”.

Таб. 6

Таб. 6 яскраво показує: з твердженням “Сімейна освіта рівноцінна шкільній” згодні 9 відсотків респондентів з групи “Учасники XII Міжнародної виставки навчальних закладів”; 6 відсотків з групи “Студенти Національного педагогічного університету” та 85 відсотків з групи “Батьки, які навчають дітей екстерном”.

Отже, ми можемо зробити деякі висновки, спираючись на результати, отримані завдяки проведенню нашого опитування. Батьки, які навчають або навчали деякий час дітей поза школою, впевнені у спроможності домашньої освіти. У додатковій бесіді з деякими респондентами, котрі давали додаткові відомості про своїх дітей, ми з’ясували, що впевненість у позитивних результатах домашньої освіти є лише тоді, коли власні діти навчались не в школі. Наприклад, якщо дитина не відвідувала школу в початкових класах, батьки впевнені, що дитина дійсно може отримати початкову освіту поза школою (результатом такого експерименту є дві вищі освіти і наукова кар’єра). Якщо ж дитина почала навчання у загальноосвітній школі, а потім перейшла на екстернатну форму і отримала гарні результати – це дає впевненість в тому, що дитина може й таким чином отримати освіту. Щодо рівноцінності шкільної і домашньої освіти, батьки, діти яких закінчили навчання поза школою, мають впевненість в тому, що їх діти, саме завдяки обраній системі навчання, отримали кращу освіту.

Ми маємо припущення, що результати, отримані після опитування студентів педагогічного університету, можна пояснити тим, що, по-перше, це зовсім молоді люди, які не мають життєвого досвіду (вік – 20-25 рр.); по-друге, в них немає власних дітей, і вони не замислювались над питанням, де і яким чином будуть навчатися їх діти; і, по-третє, обрана професія шкільного вчителя також мала вплив на їх рішення щодо навчання дітей поза школою. Хоча, на нашу думку, викладачів для різних систем освіти необхідно готувати саме на професійному рівні у вищих навчальних закладах.

Основним висновком нашого дослідження є те, що проблемою у виборі системи навчання для дитини є ставлення до альтернативних методів навчання. В свою чергу, ставлення до того чи іншого питання формується під впливом власного досвіду або окремою зацікавленістю за умови достатньої інформованості.

Необхідно розширити потік інформації про існуючі системи навчання. Також великий вплив на вибір освітніх систем має досвід дітей, які навчались не в загальноосвітній школі, але отримали високі результати.

Список використаних джерел

1. Іванова Л. В. Екстернат як форма індивідуальної освіти / Л. В. Іванова, О. М. Костюк // Директор школи. – 2007. – №2
2. Максименко С. Д. Психологія особистості / С. Д. Максименко, К. С. Максименко, М. В. Папуча. – К. : Вид-во ТОВ “КММ”, 2007. – 296 с.
4. Матюшкин А. М. О создании научно-практической программы по выявлению, обучению и воспитанию одаренных и талантливых детей в СССР / А. М. Матюшкин, Д. А. Сиск // Вопросы психологии. – 1988. – №4. – С. 88– 97
5. Трибушная Е. План века / Е. Трибушная, А. Бондарев // Корреспондент. – 2007. – №18(307). – С. 66–67
6. Дистанційна освіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org>
7. Greer В. Unschooling or homeschooling? [Електронний ресурс] / Billy Greer. – Режим доступу : http://www.unschooling.org/fun12_unschooling.htm
8. Patricia A. Handbook of educational psychology / A. Alexander Patricia, H. Winne Philip. – Routledge, 2006. – 1055 с.

The article concerns itself with the question of individualization of education for gifted (altodonial) children, the pertaining educational systems are analyzed. The poll results with the opinions of respondents about externate education are also presented.

Key words: gifted (altodonial) children, educational methods, individual approach, homeschooling, distance education, externate, unschooling.

Отримано: 22.01.2010